

Gaetano Donizetti: Szerelmi bájital

Gaetano Donizetti, a XIX. század első felének kiemelkedő olasz romantikus zeneszerzője a Milánóhoz közeli **Bergamóban** született **1797**-ben. Bár szegény családból származott, kilenc évesen a bergamói konzervatóriumban énekelni és csembalózni tanult. Tizenhat évesen basszus szerepeket énekelt, tizenkilenc évesen pedig már operát is írt. Később egy ideig a nápolyi konzervatórium tanára lett, de élete nagy részét a zeneszerzésnek, azon belül is elsősorban az operák komponálásának szentelte. Több mint hetven operája hol sikerrel, hol kudarccal került színre **Milánó**, **Velence**, **Nápoly**, **Bécs**, valamint **Párizs** színházaiban. Elborult elmével, gyógyíthatatlan betegsége következtében, ötvenévesen halt meg szülővárosában. Örökérvényű művei közül ma is a világ zenés színházainak repertoárjában találjuk a **Szerelmi bájital** mellett a **Don Pasquale** című vígoperát, vagy a tragikus hangvételű **Lammermoori Luciát**.

A **Szerelmi bájital**, avagy eredeti címén **L'elisir d'amore** szövegét **Felice Romani** olasz költő írta egy francia író, **Eugène Scribe Le Philtre**, avagy **A varázsital** című színműve nyomán. Donizetti vígoperája 1832. május 12-én a milánói bemutatón elsőprő sikert aratott.

A Szerelmi bájital szereplői:

Adina, gazdag földbirtokos lány (szoprán)	
Nemorino, fiatal parasztleány (tenor)	Belcore, őrmester (bariton)
Dulcamara, vándorkuruzsló (basszus)	
Gianetta, egy parasztlány (szoprán)	
Parasztok, mosónők, szolgálók, katonák (énekkar)	

A szoprán magas női hangot, a tenor magas férfihangot, a bariton közepes férfihangot, a basszus pedig mély férfihangot jelent. A parasztokat, mosónőket, szolgálókat és katonákat a sok-sok énekesből álló énekkar személyesíti meg.

Az egyes szereplők neve beszédes. A csodadoktor Dulcamara neve az olasz édes és keserű szónak egy sajátos összeolvasztásából ered, ami így amolyan „keserédes”-t, pontosabban „édeskeserű”-t jelent. Az udvarlásban jeleskedő őrmester – Belcore – neve pedig szintén az olasz szép és szív szónak az egyesítése, ami így „szép szívet”, vagy „szép szívűt” jelenthet.

A Szerelmi bájjal a következő zenei részekből áll:

Előjáték	A zenekar a még leengedett függöny előtt a nyitánnyal ráhangolja a közönséget a mű hangulatára
Recitativo	A szereplők közötti énekelt párbeszéd, énekbeszéd, hangszeres – jelen esetben általában zongora – kísérettel, mely alatt a cselekmény halad előre
Ária, cavatina	Egy szereplő érzelmi megnyilvánulása zenekari kísérettel, amely alatt a cselekmény nem halad előre
Duett	Két szereplő érzelmi megnyilvánulása zenekari kísérettel, amely alatt a cselekmény nem halad előre
Tercett	Három szereplő érzelmi megnyilvánulása zenekari kísérettel, amely alatt a cselekmény nem halad előre
Kvartett	Négy szereplő érzelmi megnyilvánulása zenekari kísérettel, amely alatt a cselekmény nem halad előre
Kórus	Egy közösség érzelmi megnyilvánulása az énekkar előadásában, a zenekar kíséretével
Ensemble (együttes)	Az énekes szólisták, az énekkar és a zenekar együttes megszólalása, gyakran a felvonások végén, az úgynevezett finálékban

I. felvonás

Egy kis falu munkásai aratásból hazafelé tartván vidám énekkel és táncsal köszöntik egymást. A lendületes, önfeledt dalolás üde zenekari bevezetője pompásan festi meg a falusi, természet közeli hangulatot, elsősorban a kürt kiemelt játékaival.

Nyitókórus

Nemorino, a fiatal parasztleány epedve figyeli Adinát, a szépséges és gazdag leányt, aki viszont ügyet sem vet rá: folyton csak olvas, most is épp a köré sereglett aratóknak és aratóleányoknak olvas fel egy víg „szerelmi krónikát” a legendás Trisztánról, aki egy varázslótól kapott bájjal segítségével csábította el a szeretett és irányába folyton közömbös Izoldát. A nép lelkesen hallgatja a szerelmi mítoszt, Adina pedig eljátszik a gondolattal: hátha akadna ma is valaki, aki neki egy ilyen varázsital főzni tudna. A történet olvasása a zenekar lágy, keringőszerű kísérete alatt történik, majd a nép indulószerű dallammal válaszol, lelkesen méltatván a mesebeli Trisztán varázsitalát.

Adina cavatina részlet

Dobpergés és induló kíséretében megérkezik a helyőrség Belcore vezetésével. Az őrmester szemet vet Adinára, és azonnal heves udvarlásba kezd:

„Élt egy nagy királyfi, Páris,
Ő csak egy almát adott a hölgynek,
Nála én hadd adjak többet,
Mind tied e szép virág”

Adina ugyan elutasítja a nagyvonalú udvarlót, de szíve mélyén nagyon is tetszik neki a bátor kiállású, egyenruhás fiatalember, aki már meg is kéri a kezét. A falu népe nagy figyelemmel kíséri a mulatságos udvarlási jelenetet, miközben a szerelmes, de félnék Nemorino szíve majd megszakad a bátor őrmester határozott kiállása láttán. Belcore udvarlása széles, nyugodt tempójú dallamban nyilvánul meg, majd Adina kezének megkérése a zenekar gyors, pergő játéka felett történik, ami hirtelen „elsötétül” Nemorino kétségbeesett megszólalásakor. Belcore egyre sürgeti a lánnyal való

egybekelését, Adina azonban ezt mindegyre halogatja, Nemorino egyre kétségbeesettebben áll a számára fájó jelenet előtt, a nép pedig egyre kíváncsibban szemléli a történéseket. Mindezt együtt érzékelteti az egyenletes, folyamatosan gyorsuló zene, amely nagyszabású együttesé fejlődik.

Belcore cavatina

A kikoszarozott Belcore nem adja fel: katonáinak beszállásolást kér és kap is a gazdag Adinától. Szegény Nemorino sem jut előbbre. Hiába tárja fel szívét, Adina őt is elutasítja, és hogy lerázza magáról, azt tanácsolja neki, hogy menjen el a városba halálos beteg nagybácsikáját meglátogatni, nehogy az örökség másra szálljon. Ám a fiút nem érdekli a vagyon, viszonzatlan szerelem nélkül az semmit sem ér. Vallomását a postakürt hangja zavarja meg, amelynek hangjára összesereglik a falu népe. Találgatják, vajon miféle nagyúr érkezik a faluba ily szenzáció közepette. Mintha a meséből lépne ki, egy öregúr jelenik meg a falu főterén, aki lelkesen mutatkozik be a kíváncsiskodó népségnek. Ő maga Dulcamara csodadoktor, aki mindenféle csoda gyógyszereket kínál a legkülönfélébb testi és lelki bajokra. A szélhámus „patikus” pillanatok alatt megbolondítja a népet, s az üzlet sikeresen beindul.

Dulcamara cavatina vége

A csodaszerből természetesen Nemorino is kér. A szélhámus Dulcamara, egy garasért cserébe ki is szolgálja egy üveg borral, sőt még azt is megmutatja, hogyan kell a „varázssitalt” kiinni, hogy annak hatása is legyen. Ám arra is figyelmezteti az elvakultan szerelmes fiatalembert, hogy a szernek csak huszonnégy óra múlva lesz hatása – minthogy addigra ő már kereket old. Nemorino önfeledten dalol, hálálkodván a „doktor úrnak” a segítségért, vidám, szinte szárnyaló éneke alatt Dulcamara pergő, szinte hadaró szólama hüen tükrözi az átverést és a tisztességtelen szándékot.

Nemorino-Dulcamara duett vége

Nemorino kiissza az üvegecske tartalmát, amitől – bor lévén benne – hirtelen jó kedve támad, dalolni és táncolni kezd, és ügyet sem vet Adinára, aki nem érti, mi történt a fiúval. Bár eddig elutasította a szerelmes ifjút, most közömbössége sérteni kezdi női hiúságát. Hirtelen betoppan Belcore, aki folytatja korábbi szerelmi ostromát, és Adina – hogy féltékennyé tegye Nemorinót – igent mond az őrmesternek, aki nagyon örül, de kissé meglepődik a hirtelen váltáson. Nemorino, mikor meghallja, hogy a lagzira hat nap múlva kerülne sor, hangosan felnevet, hiszen Dulcamara doktor azt ígérte neki, hogy a bájitalnak egy nap múltán már hatása lesz, Adina tehát addigra már öbelé lesz szerelmes. Belcore nem érti Nemorino nevetésének okát. Adina rosszérzését pedig fokozza, hogy addigi rajongóját nemhogy kétségbe nem ejti egy másik ifjúval való egybekelésének híre, hanem még jót szórakozik is rajta. Ekkor váratlan hír érkezik: a helyőrségnek holnap reggel tovább kell indulnia. Mi lesz így a lagzival? Sebaj, a kézfogót még aznap este megtartják – rendelkezik az őrmester, amit Adina – látván Nemorino kétségbeesését – el is fogad. Nemorino kérleli, könyörög Adinának, hogy ne tartsák meg ma este a kézfogót, várjanak vele holnapig – hiszen magában úgy tudja, hogy a bájital hatására Adina csak honlap fog vele szerelembe esni. Adina nem érti Nemorino kérését, Belcore pedig kardjával fenyegetőzik, ha Nemorino nem lép a távozás mezejére, és tovább lábatlankodik Adina körül. Gianetta és a falu népe egymás közt gúnyolódik a tolakodó Nemorinóval: mit képzél magáról, egy káplárral áll szemben, még a végén megjárja. Négy különböző érzelem és gondolat egyidőben. A négy szóló együttes éneke kvartettet alkot, amelyhez a falu népét megszemélyesítő énekkar is csatlakozik. Nemorino széles, nagyívű dallammal kérleli Adinát, Adina ugyanezen dallammal tartja vissza Belcorét, hogy ne bántsa Nemorinót, Belcore dinamikus, szinte ideges énekével fenyegeti Nemorinót, majd mikor a teljes együttes énekel, Gianetta és az énekkar gyors, hangismétléses zenei anyaggal gúnyolódik Nemorinóval. A csodálatos együttes felett szélesen hömpölyög Adina és Nemorino dallama. Bár az ő egybekelésük még nagyon-nagyon messze van, zeneileg már egyazon dallamban egyesülnek.

Kvartett

Adina minden jelenlévőt meghív estére a nagy kézfogó mulatságra. Nemorinónak pedig odaveti: „Megtáncoltatlak én!”. Nemorino, mint egy örült, kétségbeesetten a „doktorért” kiált segítségért, a falu népe pedig vidám táncra perdül.

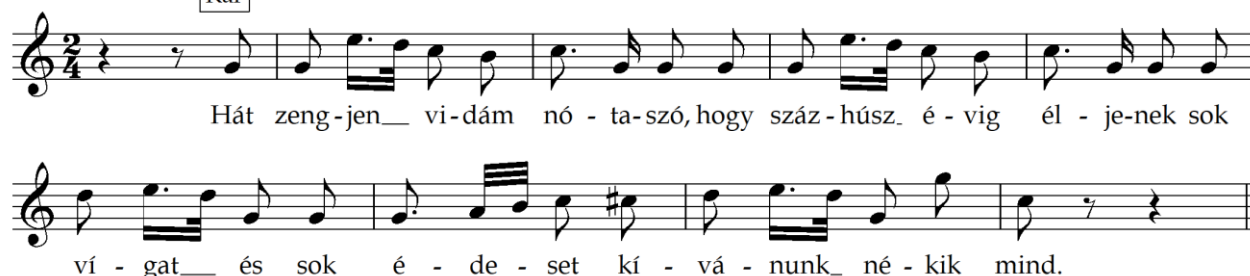
Finálé

II. felvonás

A falu népe fergeteges táncmulatság közepette ünnepli Adina és Belcore egybekelését. A vendégek vidáman énekelnek és táncolnak, jókívánságaik özönével árasztván el az ifjú párt.

Énekeljük el, majd nézzük meg! (nyitókórus)

Kar

Hát zeng-jen__ vi-dám nó - ta-szó, hogy száz - hús-z. é - vig él - je-nek sok
ví - gat__ és sok é - de - set kí - vá - nunk_ né - kik mind.

A mindentudó csodadoktor, Dulcamara persze most sem télenkedik: felkéri a menyasszonyt, hogy egy tréfás komédiát adjanak elő a vendégek szórakoztatására. A nóta címe: „Nina, a gondoláslány és Tredenti, a szenátor”. Dulcamara alakítja az öreg szenátort, Adina pedig a szép fiatal gondoláslányt, akire epedve vágyik a gazdag vénember. A násznép jót mulat a zenés mókán, s méltatja Dulcamara dalnoki tehetségét.

Énekeljük és játsszuk is el, majd nézzük meg! (barcarola)

Dulcamara

Gaz-dag vol-nék, Te meg szép vagy, ná-lam pénz van, Ná-lad báj, mért vagy
hoz - zám, mint a jég - csap, hisz a szí - vem ér - ted fáj? Ó mily
ér - dem, meg sem ér - tem, mért épp én és mért nem más, szí - vem
egy - sze - rú és jám - bor, s vár - ja már egy gon - do - lás. Rop - pant

rossz el - gon - do - lás, rop - pant rossz el - gon - do - lás. Bár - mily

nagy e tisz - tes - ség ú - ri hölgy - nek - nem men - nék. Gyö - nyö -

rú Fi - gye - lem! Csön - det! Min - den

ér - ték, mú - lan - dó - ság, ér - ték az, mi szín - a - rany, mert a

szív az köny - nyú jó - szág, ám a pénz - nek sú - lya van. Ó, mily

ér - dem, meg sem ér - tem, mért épp én és mért nem más, új - fent

mon - dom, szí - vem jám - bor, s vár - ja már egy gon - do - lás. Rop - pant

rossz el - gon - do - lás, rop - pant rossz el - gon - do - lás. Bár - mily

nagy e tisz - tes - ség ú - ri hölgy - nek - nem men - nék. Él - jen,

él - jen Dul - ca - ma - ra, i - lyen dal - nak nincs is pár - ja és ily

el - ső ren - dű dal - nok, nincs is több a föld - szí - nén. Min - den

mű - vé - szet - hez per - sze nagy - sze - rű - en ér - tek én. I - lyen

el - ső - ren - dű dal - nok nincs is több a föld - szí - nén.

Megérkezik a jegyző, hogy a házasságkötést hivatalossá tegye. Adina szomorú és aggódó: mért nem jön már Nemorino? Hisz ez az egész esküvői parádé a lány részéről nem más, mint egy bosszúakció Nemorino ellen, amiért már nem rajong érte úgy, mint régen. De Nemorino nem jön. A magára maradt Dulcamara dőzsöl a lakodalmi vacsora maradékából, majd megjelenik az elkeseredett Nemorino, aki újabb adag bájitalt kér a „doktortól”, de olyat ám, aminek most és azonnal lesz hatása. Hogy Dulcamarának van-e ilyenje? Na már hogyné lenne, de annak ára van ám! Nemorinónak viszont már nincs egy árva garasa sem. Bánatát elpanaszolja a katonáknak és a gúnyolódo Belcorének is, akik nyomban felajánlják, hogy csapjon fel katonának, s a foglalóval máris hús aranytallér ütné a markát. Nincs mit tenni, a bánatos, reménytelen szerelmes ifjú belemegy az alkuba, beöltöztetik katonának, aláírja a belépést igazoló okiratot, s meg is kapja a „szegődőpénzt”, amivel már szalad is a csodadoktorhoz újabb, hatékonyabb varázssitalt vásárolni. Eközben izgalmas pletyka terjeng a falu ifjú női lakói között: Nemorino gazdag nagybácsija váratlanul meghalt, és minden vagyonát unaköccsére hagyta. Nemorino tehát dúsgazdag ember lesz, de még nem is tudja. A fiatal lányok viszont már igen, de megállapodnak, hogy nagy titokban tartják a hírt! Gianetta és a lányok settenkedését, „fű alatti” titokzatos cseverészését kiválóan érzékeltetik a halk, szaggatott zene apró, rövidke, szinte csipkelődő hangjai.

Nőiakar

Nemorino hirtelen rendkívül népszerű lesz az ifjú hölgyek körében. Őmaga örül, mert azt hiszi, hogy a bájitalnak jött meg a hatása, s ezért udvarolják körbe a lányok. A hatáson maga Dulcamara is meglepődik, s már-már maga is hinni kezd hitvány borának varázserejében, amit jó pénzért adott el az ifjúnak. Fájdalmat egyedül Adina érez magában, mikor meglátja, hogy az addigi rajongója most már nemcsak hogy ügyet sem vet rá, hanem még tucatnyi leányzó is verseng a kegyeiért. Dulcamara eldicsekszi a lánynak, hogy csodákra képes bájitala tette Nemorinót ily sikeressé a nők körében. Adina érdeklődésére azt is elárulja, hogy Nemorino azért kért a bájitalból, mert szerelmes volt valami „jégcsap lányba”, s hogy az ital árához hozzájusson, felcsapott katonának. Adinának büntudata támad: egy ilyen őszinte és hű férfiszívet hagyott kegyetlenül gyötrődni. A csirkefogó Dulcamara már kapna is az alkalmon, s Adinának is felkínálja a csodaszert, ám a lány önérzetesen elutasítja a medicinát, hisz tudja ő jól, hogyan tudja majd Nemorino szerelmét visszaszerezni. Közben Nemorino Adináról ábrándozik, akit már szinte magáénak érez. Észrevette ugyanis, hogy a sok rajongó hölgy láttán mily szomorú és bánatos volt. Lángoló szerelmét Nemorino csodaszép, hárfakíséretes románcban éneklí meg, amelyet a fagott vezet be. A bánatos arcú Adinát szomorú moll hangnemben idézi fel, az újratalálkozás és egymásratalálás közelgő pillanatait pedig világos dúrban éneklí meg.

Énekeljük el, majd nézzük meg! (románc)

Nemorino

Úgy tűnt, hogy ar - ca el - bo - rult, — sze - mé - be könny szö - kött.

Bán - kó - d - va állt ő egy - ma - ga, sok vi - dám lány_ köz - zött.

kell - e még en - nél is több? kell - e még en - nél is több?

Lá - tom, ó lá - tom_ e - nyém lesz a szí - ve.

Adina visszakérte Belcorétól a katonaságba való belépést igazoló okiratot, és átadja Nemorinónak: ne menjen el katonának, hiszen még boldogság várhat őreá itthon. Nemorino megilletődötten veszi át az írást, ám amikor Adina ezzel őt ott is hagyná, éktelen dühbe gurul: ha nem szereti őt az, kit ő is szeret, és még a csodadoktor is becsapta, nincs többé keresnivalója a faluban, akkor inkább vesszen el a harcmezőn! Adina ekkor színt vall, és szemébe mondja: „Szeretlek (...) Bántottalak sok éven át, Boldoggá teszek érte”. Nemorino boldogságtól megrészegülten öleli át szerelmét. És ekkor érkezik Belcore, aki először megdöbben a vetélytársa láttán, ám miután Adina közli vele, hogy Nemorino a vőlegénye, pillanatok alatt megbarátkozik az új helyzettel. Hisz van annyi lány széles e földön, hogy bőven jut majd neki is egy másik – Dulcamara már kínálja is neki a bájitalt. A boldog ifjú pár örömét már nehéz lenne fokozni, ám Dulcamara erre is képes: bejelenti, hogy Nemorino nagybácsija meghalt, s örökségét unokaöccsére hagyta, így hát a szegény fiúból ma gazdag ember vált. Mindenki örül, Dulcamara búcsúzik, ám mindenki visszavárja, hogy hozzon még nekik sok-sok ilyen csodaszert, amely egyszerre képes az emberi szívben szerelmet gyújtani és az erszényt is megtölteni.

Finálé